

**แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1
The Guideline for School Environmental Management under
Phrae Primary Educational Service Area Office 1**

เจตติลก ศรีคำภา¹ พิมพกา ธรรมสิทธิ์² รุ่งทิวา ปราบริปู³
Jatdilok Srikumpa, Phimpaka Thammasit, Rungthiwa Prapripu

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง 120 คน เป็นผู้บริหาร 9 คน ครู 111 คน ผู้ทรงคุณวุฒิการสัมภาษณ์ 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของสภาพที่ควรจะเป็นและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพที่เป็นอยู่ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่ควรจะเป็นภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน คือ ด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนวิเคราะห์บริบทเพื่อกำหนดเป้าหมายเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและมีระบบประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนมุ่งเน้นหลักสูตรฐานสมรรถนะและการเรียนรู้เชิงรุกที่เชื่อมโยงชีวิตจริง บูรณาการปราชญ์ชุมชนและใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ด้านกายภาพ โรงเรียนมีการบริหารจัดการพื้นที่อย่างคุ้มค่าสูงสุดตามมาตรฐาน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย เน้นความปลอดภัยและสุขภาพยึดหลักมาตรฐานความปลอดภัยในสถานศึกษาสร้างแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ โดยเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่เอื้อต่อพัฒนาการทั้งร่างกายและจิตใจของนักเรียน และด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล โรงเรียนเน้นการมีส่วนร่วมของสถานนักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการในการเสนอแนวคิดจัดสภาพแวดล้อม มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้สม่ำเสมอเพื่อร่วมแก้ปัญหา ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมด้วยการสื่อสารที่โปร่งใสและเป็นกันเอง พร้อมสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ร่วมกัน

คำสำคัญ (Keywords) : การบริหารจัดการ; สภาพแวดล้อม; ความปลอดภัย

Received: 2026-03-23 Revised: 2026-04-15 Accepted: 2026-04-17

¹ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คุรุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ Educational Administration Master of Education, Uttaradit Rajabhat University. E-mail: jatdelok.bom@gmail.com

² อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ Lecturer, Graduate School Faculty of Education Uttaradit Rajabhat University, Thailand. E-mail: phimpakathamasit@gmail.com

³ อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ Educational Administration Master of Education, Uttaradit Rajabhat University. E-mail: rungtiwasweety@gmail.com

Abstract

This research study aimed to 1) examine the current and desirable conditions of environmental management at the schools, and 2) explore environmental management guidelines for schools. A mixed-methods design was utilized in this study. The sample consisted of 120 participants, included 9 school administrators and 111 teachers. Additionally, 9 experts were interviewed. The research instruments included questionnaires and interviews. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, the Priority Needs Index (PNI), and content analysis.

The results showed that 1) the overall current condition was at a high level, while the desirable condition was at the highest level; and 2) environmental management guidelines in schools comprised four key aspects. Administrative management involves analyzing school contexts to establish goals, encouraging participation from all sectors, and implementing continuous evaluation systems. Teaching and learning management included the adoption of competency-based curricula, active learning approaches linked to real-life contexts, the integration of local wisdom, and the integration of technology to promote self-directed learning. Physical environment management included efficient space utilization in accordance with standards, collaboration with communities and networks, emphasis on safety and sanitation, adherence to school safety standards, and the development of natural learning resources through increased green spaces that supported students' physical and mental development. Interpersonal interaction involved promoting participation among student councils, parents, and school committees in environmental planning, organizing regular forums for knowledge exchange and collaborative problem-solving, fostering teamwork through transparent, friendly communication, and creating safe spaces for expressing opinions to enhance motivation for collaborative learning.

Keywords: management; environment; safety

บทนำ (Introduction)

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ โดยเป็นกลไกหลักในการพัฒนาคุณภาพกำลังคนให้สามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุขตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560: 1) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 (5) ที่ระบุว่าสถานศึกษาต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ แนวคิดการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษาในปัจจุบัน ไม่ได้จำกัดเพียงมิติทางกายภาพ แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ดีจะทำหน้าที่เสมือนครูคนที่สามที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของผู้เรียน ดังที่ นิชาภา เจริญรวัย (2566: 9-11) ระบุว่า การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ทั้งการใช้เทคโนโลยี การ

ออกแบบสถานที่ และการจัดพื้นที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

อย่างไรก็ตามสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้นโยบายความปลอดภัยของสถานศึกษาเป็นวาระเร่งด่วนและเป็นจุดเน้นสำคัญโดยมุ่งเน้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดี (Well-being) และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ภายใต้หลักการ โรงเรียนสะอาด น่าดู น่าอยู่ น่าเรียน ควบคู่ไปกับการขับเคลื่อน มาตรการ 3 ป. ได้แก่ ป้องกัน ปลูกฝัง และปราบปราม เพื่อให้นักเรียนปลอดภัยจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ ทั้งด้านกายภาพ (อาคารสถานที่) และด้านจิตวิทยา (การกลั่นแกล้ง, ภัยไซเบอร์) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565: 20-22) แต่สำหรับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 จำนวน 59 โรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ทุรกันดารจำนวนมาก มักเผชิญกับข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ ความปลอดภัย และด้านสังคม ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1, 2568: 68) นอกจากนี้ภายใต้ความผันผวนของโลกยุคปัจจุบันและข้อกำหนดของมาตรฐานการประกันคุณภาพภายนอก พ.ศ. 2567-2571 ตัวชี้วัดที่ 2.7 ที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ให้ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ โรงเรียนจึงต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ คณิศ คະชา (2566) ที่พบว่า สถานศึกษาที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร จำเป็นต้องอาศัยการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการดึงศักยภาพของชุมชนเข้ามาช่วยสนับสนุนการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อแก้ปัญหาและรักษาทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการบริหารสถานศึกษาแบบองค์รวมที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน ครอบคลุมการพัฒนา 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนการสอน ด้านกายภาพ และด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกิงกนก กิณเรศ (2565) พบว่า การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับกิจกรรมในสถานศึกษาในทุกมิติ จะช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนและส่งผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รวมทั้งสร้างเจตคติที่ดีให้แก่บุคลากร การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งหวังที่จะพัฒนาแนวปฏิบัติที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เพื่อนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เป็นวิจัยที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Mixed Method) มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นและแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนการสอน ด้านกายภาพ และด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล (คณศ คชะ, 2566: 6-7)

1.2 ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 จำนวน 59 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 59 คน ครู 651 คน รวมทั้งสิ้น 710 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ได้แก่ โรงเรียน จำนวน 9 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน ครู จำนวน 111 คน รวม 120 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ร้อยละ 15 (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 120) แล้วสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ แล้วทำการสุ่มอย่างง่าย

การวิจัยคุณภาพ

กลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์การวิจัยระยะที่ 2 ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คนได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ครู จำนวน 3 คน และศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน

1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 จำนวน 59 โรงเรียน

1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา เดือนสิงหาคม 2568 ถึง กุมภาพันธ์ 2569

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ฉบับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นด้วยตนเองโดยเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

เครื่องมือเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.8-1.0 มีค่าความเชื่อมั่นสภาพที่เป็นอยู่เท่ากับ 0.950 และ สภาพที่ควรจะเป็นเท่ากับ 0.962 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ ได้แก่ ตำแหน่ง ระดับการศึกษาสูงสุด และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 สอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนการสอน ด้านกายภาพ และด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของ Likert (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 121) และมีลักษณะเป็นการสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบคำถามข้อมูล 2 ชุด คือ สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น (Dual-Respond Format)

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด

เครื่องมือเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชื่อสกุล ระดับการศึกษา สาขาการศึกษา ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง และประสบการณ์การปฏิบัติงาน

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน โดยผู้วิจัยนำค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 อันดับแรกของแต่ละด้านมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ตามหลักการจัดลำดับความสำคัญตามสูตรการคำนวณค่า ค่า $PNI_{modified}$ หาได้จากสมการ ค่า $PNI_{modified} = (I - D) / D$ โดยที่ I แทนค่าเฉลี่ยของสภาพที่ควรจะเป็น และ D แทนค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นอยู่ ซึ่งรายการที่มีค่าสูงสุดถือเป็นความต้องการจำเป็นเร่งด่วนอันดับแรกที่ต้องนำมาพัฒนาหรือแก้ไขก่อนโดยใช้หลักการพิจารณาว่า หากค่า $PNI_{modified}$ มีค่ามากกว่า 0 แสดงว่ามีความต้องการจำเป็นเกิดขึ้น และในการนำไปใช้ประโยชน์พิจารณาจัดลำดับจากค่าตัวเลขที่สูงที่สุดไปหาค่าตัวเลขที่ต่ำที่สุดซึ่งรายการที่มีค่า $PNI_{modified}$ สูงสุด จะถือเป็นประเด็นที่มีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่สุดที่ต้องได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก (สุมิล ว่องวานิช, 2558: 273)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 เก็บรวบรวมข้อมูลตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ขอนหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ถึงโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

3.2 จัดส่งแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ จำนวน 120 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 9 คนและครู 111 คน

3.3 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนและตรวจสอบความถูกต้องโดยดำเนินการระหว่างเดือนธันวาคม 2568-มกราคม 2569 ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยขอความอนุเคราะห์จากธุรการของโรงเรียนและไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองทำให้ได้แบบสอบถามกลับมาคิดเป็นร้อยละ 100

แบบสัมภาษณ์แนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และศึกษานิเทศก์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลดังกล่าว แล้วทำการวิเคราะห์สังเคราะห์และสรุปเป็นแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน โดยดำเนินการดังนี้

3.4 ขอนหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

3.5 ผู้วิจัยเตรียมการสัมภาษณ์โดยเตรียมอุปกรณ์ที่จะใช้สัมภาษณ์ และนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ไว้ชัดเจนและแจ้งเวลาล่วงหน้า พร้อมส่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูล

3.6 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ตามที่นัดหมายโดยดำเนินการในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2569 ขออนุญาตบันทึกเทปสัมภาษณ์และยุติการสัมภาษณ์เมื่อช่วงเวลาที่เหมาะสม เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่

ครบถ้วนสมบูรณ์ตามประเด็นรายละเอียดต่าง ๆ ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ หากมีข้อมูลไม่ครบถ้วนผู้วิจัยขอ
อนุญาตสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์เพิ่มเติม และแสดงความขอบคุณที่ให้ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีทางสถิติ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐานพร้อมนำค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารจัดการ
สภาพแวดล้อมในโรงเรียนมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified})

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)
โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน มาวิเคราะห์เนื้อหาและเรียบเรียงและสังเคราะห์ประยุกต์
กับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสรุปเป็นแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมใน
โรงเรียน

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการ
บริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น(PNI_{Modified})

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการ
บริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified})

รายการ	สภาพที่เป็นอยู่		ระดับ	สภาพที่ควรจะเป็น		ระดับ	PNI _{Modified}	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.			
1. ด้านการบริหาร จัดการ	4.171	0.739	มาก	4.724	0.455	มากที่สุด	0.133	2
2. ด้านการเรียนการ สอน	4.149	0.756	มาก	4.713	0.472	มากที่สุด	0.136	1
3. ด้านกายภาพ	4.204	0.767	มาก	4.765	0.449	มากที่สุด	0.129	3
4. ด้านปฏิสัมพันธ์ของ บุคคล	4.273	0.739	มาก	4.768	0.435	มากที่สุด	0.125	4
รวม	4.199	0.750	มาก	4.743	0.453	มากที่สุด		

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นอยู่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.199$, S.D. = 0.750) และ
สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.743$, S.D. = 0.453) เมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นราย
ด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ได้แก่ ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหารจัดการ ด้านกายภาพ และ
ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการ จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ โรงเรียนใช้รูปแบบการบริหารจัด
การศึกษายุคใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์บริบทพื้นที่ (SWOT Analysis)
เพื่อกำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ในแผนปฏิบัติการที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น มีการ
วางแผนอย่างเป็นระบบและกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน มีการดำเนินงานด้านสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นไป

ในทิศทางเดียวกันและเกิดประสิทธิภาพสูง ผู้บริหารส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู บุคลากร และชุมชนในการวางแผนและตัดสินใจ สร้างความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกัน มีการมอบหมายงานอย่างเหมาะสมตามความสามารถของบุคลากรช่วยให้การดำเนินงานมีความคล่องตัวและเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี ผู้บริหารสถานศึกษาและครูร่วมกันติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลอย่างต่อเนื่องสามารถปรับปรุงและพัฒนาได้ตรงจุดแม่นยำในการตัดสินใจ

2.2 ด้านการเรียนการสอน จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ โรงเรียนมุ่งเน้นการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะและการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริงของผู้เรียน ครูจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและมีความหลากหลายของวิธีการจัดการเรียนรู้ ช่วยเพิ่มความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างชัดเจน ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพได้เต็มที่ มีการใช้สื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริงมากขึ้น นอกจากนี้ครูต้องจัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่เปิดกว้าง ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นและการทำงานเป็นกลุ่มของนักเรียนซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน สุดท้ายการวัดและประเมินผลที่หลากหลายและต่อเนื่อง ยังช่วยสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

2.3 ด้านกายภาพ จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ โรงเรียนบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุดภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ โดยการสร้างแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและพื้นที่ปฏิบัติการเศรษฐกิจหมุนเวียนที่เน้นการนำวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นมาสร้างคุณค่าใหม่ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการสัมผัสและการลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้สมองเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติได้ดีขึ้น นอกจากนี้โรงเรียนยังมีการออกแบบพื้นที่ที่กระตุ้นการเคลื่อนไหวตามหลักการทำงานของสมอง (Brain-Based Learning) และทฤษฎีการบูรณาการประสาทสัมผัส เพราะการเคลื่อนไหวและการสัมผัสธรรมชาติ โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่เน้นความปลอดภัย โรงเรียนได้เตรียมพื้นที่รองรับวิกฤตภัยพิบัติและยึดมาตรฐานความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด จัดความวิตกกังวลของผู้เรียนและบุคลากร ทำให้ทุกคนสามารถมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพตนเองและการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นได้อย่างเต็มที่

2.4 ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ โรงเรียนสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตวิทยาและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เน้นการสื่อสารเชิงบวกและลดลำดับชั้นการบังคับบัญชา ช่วยให้ครูกล้าสร้างสรรค์นวัตกรรมและนักเรียนกล้าแสดงออก ครูปรับบทบาทเป็น "ผู้ออกแบบการเรียนรู้และพี่เลี้ยง" ที่ดูแลนักเรียนรายบุคคลอย่างใกล้ชิดแทนการสั่งการ พร้อมทั้งส่งเสริมภาวะผู้นำในตัวผู้เรียนผ่านการมอบหมาย ความรับผิดชอบจริง นอกจากนี้ยังใช้ระบบการเรียนรู้คล้อยชั้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และนำ AI มาช่วยลดภาระงานครูเพื่อเพิ่มเวลาในการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ บรรยากาศแห่งความไว้วางใจนี้ช่วยลดความวิตกกังวลและกระตุ้นสมองผู้เรียนให้พร้อมพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 เมื่อพิจารณาจากค่าดัชนีลำดับความ ต้องการจำเป็นทั้ง 4 ด้าน พบว่า ความต้องการจำเป็นอันดับสูงสุด คือ ด้านการเรียนการสอน ทั้งนี้เป็นเพราะ

โรงเรียนมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนจากหลักสูตรแบบเดิมสู่หลักสูตรฐานสมรรถนะและการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริง ซึ่งต้องอาศัยการจัดการสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองโดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้แบบคล้อยชั้นเรียนที่ต้องใช้แนวทางการประคับประคอง (Scaffolding) ตามทฤษฎีพื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development: ZPD) ของ Vygotsky เพื่อให้ผู้เรียนรุ่นพี่ที่มีประสบการณ์มากกว่าทำหน้าที่ช่วยชี้แนะและประคับประคองผู้เรียนรุ่นน้อง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการการเรียนรู้ภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคลของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ทิศนา แคมมณี, 2567: 92-94) นอกจากนี้ ความจำเป็นในด้านนี้ยังเพิ่มสูงขึ้นจากความต้องการบูรณาการเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยลดภาระงานธุรการของครูผู้สอน เพื่อให้ครูสามารถมีปฏิสัมพันธ์และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ตามรอยการทำงานของสมอง (Brain-Based Learning: BBL) ซึ่งระบุว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ต้องปราศจากความตึงเครียดและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูงผ่านการลงมือปฏิบัติจริง (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และ พเยาว์ ยินดีสุข, 2567: 112-115) สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิชาภา เจริญรว (2566) ที่พบว่า การเรียนการสอน สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรที่เป็นมาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information and Communication Technology) เพื่อการสอนและจัดการเรียนรู้ที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมการใช้ระบบเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ผ่านออนไลน์ ออกแบบสถานที่ในการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม

2. จากผลการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 มีดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการ จากการสัมภาษณ์ พบว่า โรงเรียนวิเคราะห์บริบทเพื่อกำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ในแผนปฏิบัติการโดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม จัดพื้นที่ให้ยืดหยุ่น ปลอดภัย เอื้อต่อสุขภาพพร้อมมอบหมายนักเรียนเป็นผู้นำและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เป็นเพราะการที่โรงเรียนวิเคราะห์บริบทและให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในแผนปฏิบัติการนั้นเป็นการบริหารจัดการศึกษายุคใหม่ที่ไม่สามารถสำเร็จได้ด้วยระบบสั่งการแบบบนลงล่างแต่ต้องอาศัยการบริหารแบบมีส่วนร่วม เมื่อชุมชนและครูได้ร่วมวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน (SWOT Analysis) จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน อีกทั้งการจัดพื้นที่ให้ปลอดภัยและเอื้อต่อสุขภาพะ ยังสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงปลอดภัย (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2556: 150-152) ผวนกับหลักการ BBL ที่สมองจะเปิดรับความรู้ได้ดีในสภาวะตื่นตัวแบบผ่อนคลาย (Relaxed Alertness) (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และ พเยาว์ ยินดีสุข, 2567: 120-122) นอกจากนี้ การประเมินผลตามวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างต่อเนื่อง ยังช่วยให้การพัฒนาสภาพแวดล้อมเกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ คณศ คชะ (2566) ที่พบว่า การบริหารสิ่งแวดล้อมต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมและทำงานอย่างเป็นระบบ

2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน จากการสัมภาษณ์ พบว่า โรงเรียนมุ่งเน้นการขับเคลื่อนผ่านหลักสูตรฐานสมรรถนะที่บูรณาการการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยเชื่อมโยงองค์ความรู้วิถีชีวิตจริงของผู้เรียน ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล ควบคู่กับการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย การสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เปิดกว้างและปลอดภัย และการวัดประเมินผลที่หลากหลายและต่อเนื่อง ทั้งนี้เป็นเพราะ ทิศทางการจัดการศึกษาในโลกยุค

ความผันผวน (VUCA World) ไม่สามารถจำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้แต่ต้องมุ่งเน้นการสร้างสมรรถนะให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงได้ การที่โรงเรียนปรับเปลี่ยนมาใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะและการเรียนรู้เชิงรุก จึงสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ที่เชื่อว่าผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งเมื่อได้ลงมือปฏิบัติและสะท้อนความคิดผ่านประสบการณ์ตรง (มารุต พัฒนา, 2567: 22-25) นอกจากนี้ การที่ครูปรับบทบาทมาเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้และนำเสนอเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนนั้น เป็นเพราะเทคโนโลยีช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และช่วยลดภาระงานธุรการ ทำให้ครูมีเวลาในการปฏิสัมพันธ์และทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ได้ (วิจารณ์ พานิช, 2555: 115-118) ในส่วนของการสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เปิดกว้างและปลอดภัยนั้น เป็นปัจจัยเชิงสภาพแวดล้อมที่สำคัญเนื่องจากสอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง (Brain-Based Learning: BBL) ที่ระบุว่า สมองจะเปิดรับข้อมูลและเกิดกระบวนการคิดขั้นสูงได้ดีที่สุดเมื่อผู้เรียนอยู่ในสภาวะตื่นตัวแบบผ่อนคลายและปราศจากความกลัว (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และ พเยาว์ ยินดีสุข, 2567: 120-122) ซึ่งผลการวิจัยในประเด็นนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิชาภา เจริญรวย (2566) ที่พบว่า การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ต้องมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนรู้จากสิ่งปฏิบัติจริงแบบโครงการ และการเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยี และสอดคล้องกับแนวคิดของสุกัญญา แซ่มซ้อย (2561: 118-120) ที่ระบุว่า สถานศึกษาในยุคดิจิทัลจะประสบความสำเร็จและก้าวสู่ความเป็นเลิศได้นั้น ไม่สามารถพึ่งพาเพียงการจัดหาเครื่องมือหรือเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ที่ทันสมัยเข้ามาใช้เพียงอย่างเดียว แต่ผู้บริหารต้องสร้างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมทางจิตวิทยาที่ปลอดภัยควบคู่ไปด้วย

2.3 ด้านกายภาพ จากการสัมภาษณ์ พบว่า โรงเรียนบริหารจัดการพื้นที่อย่างคุ้มค่าสูงสุดตามมาตรฐานความปลอดภัย สร้างแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและพื้นที่ปฏิบัติการเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยใช้วัสดุท้องถิ่นกระตุ้นพัฒนาการและเตรียมพื้นที่รองรับภัยพิบัติ ทั้งนี้เป็นเพราะการบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดความคุ้มค่า และการสร้างพื้นที่เรียนรู้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนนั้นสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ การบริหารที่เน้นการนำวัสดุเหลือใช้กลับมาสร้างคุณค่าใหม่ ไม่เพียงแต่ลดต้นทุน แต่ยังเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้กลายเป็นครูคนที่สามที่สอนนักเรียนผ่านการลงมือปฏิบัติจริงทำให้สมองเกิดการเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติ ส่งผลให้นักเรียนเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง (Brain-Based Learning: BBL) และทฤษฎีการบูรณาการประสาทสัมผัส (Sensory Integration) โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวและสัมผัสธรรมชาติ จะช่วยเพิ่มการไหลเวียนของออกซิเจนไปเลี้ยงสมองลดความเหนื่อยล้าทางจิตใจ และกระตุ้นการทำงานของสมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมสมาธิและการตัดสินใจ (พรพิไล เลิศวิชา, 2567: 85-87) นอกจากนี้ การจัดการสภาพแวดล้อมที่เน้นความปลอดภัยและเตรียมพร้อมรองรับวิกฤตภัยพิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิ่งกนก กิณเรศ (2565) ที่พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุเป็นรูปธรรมให้มีความเหมาะสมกับกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความปลอดภัยในสถานศึกษา

2.4 ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล จากการสัมภาษณ์ พบว่า โรงเรียนสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตวิทยาและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชนผ่านเครือข่ายพี่เลี้ยง ตลอดจน

ขยายผลการจัดสภาพแวดล้อมสู่ครอบครัว ทั้งนี้เป็นเพราะการที่โรงเรียนมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลนั้นเป็นการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและการสื่อสารที่โปร่งใส การบริหารจัดการที่เน้นการสื่อสารอย่างโปร่งใสและลดความเป็นทางการ เพื่อสร้างความสามัคคีและพื้นที่ปลอดภัยทางจิตวิทยาในการแสดงความคิดเห็นนั้น เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งระบุว่า การลดลำดับชั้นการบังคับบัญชา ผสานกับการสื่อสารเชิงบวกจะช่วยขจัดความกลัวและความกังวลใจในการปฏิบัติงานส่งผลให้ครูและบุคลากรทางการศึกษากล้าที่จะคิดนอกกรอบ และพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุกัญญา แซ่ม้อย, 2561: 112-115) นอกจากนี้ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างยังช่วยส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน (วิโรจน์ สารรัตน์, 2556: 88-90) ส่วนการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนทรัพยากรและการขยายสภาพแวดล้อมสู่ครอบครัว เป็นการที่โรงเรียนสร้างภาคีเครือข่ายกับชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรเพื่อลดข้อจำกัดด้านงบประมาณ เปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันและเป็นการสร้างความเข้มแข็งตามทฤษฎีระบบนิเวศการพัฒนาเด็กของ Bronfenbrenner (Ecological Systems Theory) (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2556: 48-50) ที่ระบุว่าพัฒนาการของผู้เรียนจะดีที่สุดเมื่อสภาพแวดล้อมที่บ้าน โรงเรียน และชุมชนมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน การที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนลงพื้นที่สำรวจและแก้ปัญหาจริงร่วมกับชุมชนเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักถิ่นฐาน แนวทางนี้เป็นการยกระดับการศึกษาจากเพียงการเรียนรู้ในตำราสู่การเรียนรู้บนฐานการบริการสังคมและการเรียนรู้บนฐานซึ่งทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของตนเอง และตระหนักว่าองค์ความรู้ที่เรียนมาสามารถนำไปสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้จริงสอดคล้องกับงานวิจัยของคณะ คชะ (2566) ที่พบว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การบริหารการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อศักยภาพของชุมชนร่วมกันวางแผน ปรับปรุง พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนและร่วมกันรักษาทรัพยากรของชุมชนให้คงอยู่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Research Suggestions)

งานวิจัยที่ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 พบว่า ด้านการเรียนการสอน มีความสำคัญและความต้องการจำเป็น เป็นอันดับแรก โรงเรียนมุ่งเน้นการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะและการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริง โดยบูรณาการพื้นที่ธรรมชาติและปราชญ์ชาวบ้านเข้ากับการสอนแบบคณะชั้นเรียน ซึ่งเปิดโอกาสให้รุ่นพี่ช่วยประคับประคองรุ่นน้องในการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการประเมินตามสภาพจริงเพื่อสะท้อนศักยภาพที่หลากหลายและลดความเครียดจากการสอบแข่งขัน พร้อมทั้งส่งเสริมให้ครูนำเทคโนโลยี AI มาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้เพื่อลดภาระงานธุรการ ทำให้นักครูสามารถทุ่มเทเวลาไปกับการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ด้านการบริหารจัดการ เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยให้ทุกภาคส่วนร่วมวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน (SWOT Analysis) เพื่อกำหนดเป้าหมายที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริงและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน โรงเรียนให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่ที่ยืดหยุ่นและปลอดภัยทั้งทางกายภาพและจิตวิทยาตามหลักการทำงานของสมอง (Brain-Based Learning) เพื่อให้ผู้เรียนพร้อมต่อการคิดขั้นสูง พร้อมทั้งมีการสร้างภาวะผู้นำให้นักเรียนผ่านการมอบหมายหน้าที่ดูแลพื้นที่ของตนเอง

และใช้วงจรคุณภาพ PDCA (plan-do-check-act) ในการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ด้านกายภาพ โรงเรียนมุ่งเน้นการบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุดตามมาตรฐานความปลอดภัย โดยสร้างแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและพื้นที่เศรษฐกิจหมุนเวียนจากวัสดุท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่เป็น "ครูคนที่สาม" ที่ช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง การออกแบบพื้นที่ยังคำนึงถึงการกระตุ้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหวตามหลักการทำงานของสมอง(Brain-Based Learning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสมองรวมถึงการเตรียมความพร้อมของสถานที่เพื่อรองรับวิกฤตภัยพิบัติ เพื่อขจัดความวิตกกังวลและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพตามลำดับขั้นความต้องการพื้นฐาน ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล โรงเรียนสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยลดลำดับขั้นการบังคับบัญชาและสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตวิทยา เพื่อให้ครูกล้าพัฒนานวัตกรรมและนักเรียนกล้าตั้งคำถาม มีการสร้างเครือข่ายระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงบ้าน โรงเรียน และชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างรอบด้าน นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้นักเรียนทำโครงการจิตอาสาแก้ปัญหาชุมชน ซึ่งช่วยยกระดับจากการเรียนในตำราสู่การเรียนรู้ในชีวิตจริง ทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าในตนเองและเกิดแรงจูงใจในการศึกษาหาความรู้เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคม

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัย พบว่า สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 ด้านการเรียนการสอน มีความต้องการจำเป็นสูงสุดอันดับแรกและพบว่าโรงเรียนมุ่งเน้นหลักสูตรฐานสมรรถนะและการเรียนรู้เชิงรุกที่เชื่อมโยงชีวิตจริง บูรณาการธรรมชาติและปราชญ์ชุมชนร่วมจัดการศึกษาแบบคละชั้นเรียน ควบคู่กับการพัฒนาครูและประเมินผลตามสภาพจริง ดังนั้นข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ในระดับห้องเรียน ระดับโรงเรียนและระดับเขตพื้นที่การศึกษามี ดังนี้

1.1 ระดับห้องเรียน ครูผู้สอนต้องบูรณาการหลักสูตรฐานสมรรถนะเข้ากับการแก้ปัญหาในวิถีชีวิตจริง โดยใช้บริบทของชุมชนและธรรมชาติเป็นฐานในการสร้างองค์ความรู้ เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

1.2 ระดับโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องกำหนดนโยบายให้มีการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาสู่หลักสูตรฐานสมรรถนะอย่างเป็นรูปธรรม และปรับโครงสร้างเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นเอื้อต่อการทำกิจกรรมเชิงรุกและการเรียนรู้แบบคละชั้นเรียน

1.3 ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาวิเคราะห์ควรเปลี่ยนบทบาทจากการตรวจสอบเป็นการเป็นพี่เลี้ยงโดยมุ่งเน้นการให้คำปรึกษาครูในการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก การใช้เทคโนโลยี AI และการสร้างเครื่องมือประเมินตามสภาพจริง

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 สภาพที่เป็นอยู่การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ด้านการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดและโรงเรียนต้องมุ่งเน้นหลักสูตรฐานสมรรถนะและการเรียนรู้เชิงรุกที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริง ดังนั้นควรศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการประเมินตามสภาพจริงของสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อนักเรียนและคุณภาพการศึกษา

เอกสารอ้างอิง (References)

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). คู่มือการดำเนินงานความปลอดภัยสถานศึกษา (MOE Safety Center). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กึ่งกนก กิณเรศ. (2565). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- คณะศ คชะ. (2566). การศึกษาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา อำเภอสอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ทิตนา แหมมณี. (2567). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิชภา เจริญรอย. (2566). การบริหารสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พรพิไล เลิศวิชา. (2567). การออกแบบการเรียนรู้ตามรอยสมอง (Brain-Based Learning) สำหรับเด็กยุคดิจิทัล. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ธารปัญญา.
- พิมพ์นธ์ เดชะคุปต์ และ เพียว ยินดีสุข. (2567). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกและสมองเป็นฐานเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนในยุคดิจิทัล. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มารุต พัฒนา. (2567). นวัตกรรมจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2556). กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา: กรณียุทธศาสตร์การศึกษาศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: ทิพยวิสุทธิ.
- สุกัญญา แซ่ม้อย. (2561). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2556). จิตวิทยาการศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2558). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ เขต 1. (2568). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ เขต 1. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: เว็บไซต์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ เขต 1: <http://www.phrae1.go.th> สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2568